Чурапчыга күн тахсар !

САҺА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

12+

2016 сыл
Муус устар
26
күнэ
оптуорунньук
№ 44
(11211)

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

МУУС УСТАР 27 КҮНЭ -- ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭ КҮНЭ!

Чурапчы улууһун дьоно-сэргэтэ!

Чурапчы улууһун дьаһаллатын уонна тус бэйэбит аанныттан буолаары турар Саха Өрөспүүбүлүкэтин күнүнэн итиитик-истиитник эҕэрдэлиибит!

Муус устар 27 күнэ – Саха сирэ тус конституциятын ылынан, республика буолбут күнэ. Өссө 1990 сыл балаҕан ыйыгар бүтүн нэһилиэннэ сомоҕолоһуутунан государственнай суверенитет декларацията ылыллыбыта. 1991 сыллан саха норуота бэйэтэ Президеннээх өрөспүүбүлүкэ буола үммүтэ. Бу хамсааһын бастакы саҕахтара оссо 1918 сыллан саҕаламмыттара, ол курдук, 1922 сыл муус устар 27 күнүгэр автономнай өрөспүүбүлүкэ буолары ситиспиппит. Саҥа укулаат саха норуотугар үгүс саҥа хамсааһыннары, саҕахтары арыйбыта. Бу дьыалаҕа биир бастакынан Максим Аммосов, Платон Ойуунускай, Исидор Барахов, Степан Аржаков, о.д.а. саха норуотун чулуу уолаттара ылсыбыттара.

Бүгүн биһиги история кэрдийэ кэмнэрин ахтан туран, улууспут туһа диэн үлэлиир-хамсыыр соруктут көҥүл толкуйбутугар, баар кыахпытыгар толору түмүллэр. Саха сирин курдук баараҕай дойду биир кырдьаҕас улууһа буолар-бытынан киэн туттуох тустаахпыт.

Улуус бары олохтоохторун, ытык кырдьаҕастарын бу саарскы күннэриэн, тапталлаах өрөспүүбүлүкэбит күнүнэн эҕэрдэлиибит! Бука барыгыгар чэгиэн доруобуйаны, дьиэ кэргэнитигэр этэнгэ буолууну баҕарабыт.

А.Т. НОГОВИЦЫН, Чурапчы улууһун баһылыга,
Я.П. ОКОНЕШНИКОВ, улуус Мунньаҕын председателэ.

Күндү Чурапчы улууһун олохтоохторо!

"Биир ньыгыл Россия" Чурапчыгааҕы салаатын политсэбиэтин аатыттан тапталлаах өрөспүүбүлүкэбит тэриллибит биир дьоһун, бэлиэ күнүнэн итиитик-истиитник эҕэрдэлиибит!

Сырдыкка, сайдыыга ураты дьулуурдаах элбэх колуонэ дьон торообут өрөспүүбүлүкэбитин тэрийэн, тутан, сайыннаран кэлиэктэрэ. Ол курдук, өрөспүүбүлүкэбитин, государственноспытын торуттэспит М.К. Аммосов, П.А. Ойуунускай, биир дойдулаахпыт И.Н. Винокуров ааттарын кэтэн туттан, сүгүрүйэн туран аатыыбыт.

Билиитти историческай кэмнэ Саха сирэ модун Россия биир бастыҥ өрөспүүбүлүкэтэ буолан, сайдан-үүнэн иҥэр. Дьон олоҕо тупсуутугар, тыа сирэ сайдыытыгар Ил Дархаммыт Е.А. Борисов үтүмэннэх үлэни ыытар, улахан болҕомтону уурар. Ол курдук, хаарбах дьиэлэртэн саҥа дьиэлэргэ көһүү далааһыннаахтык тэриллэр, тыа сиригэр асфальт суоллар оҥоһуллаллар, саҥа оскуолалар, үөрүйааннар тутуллаллар. Төһө даҕаны Америка уонна Европа дойдулара сайдыыбыттыгар мэһэйдэһэн, кириисиһи олохтоон, араас экономическай дьайыылары оҥордоллор, биһиги толлон турбакка, сайдыы диэки хамсааһыммыт тэпимин ыҥыктар саҥабыт суоҕа кэскиллэх. Бары түмэн үлэлиирбит, биир сүбэнэн сайдыыга дьулуһуубут оннно тирэх буолар.

Сандал саастыт сылааһынан сыдьаайар күнүүү, тапталлаах, сайдар кэскиллэх Сахабыт өрөспүүбүлүкэтигэр уруй-айхал! Бар дьоммутугар дьоту-соргуну баҕарабыт!

"Биир ньыгыл Россия партия" Чурапчыгааҕы салаатын
сэкиретэрэ С.А. САРГЫДАЕВ, политсэбиэт.

Уважаемые якутяне!

От имени Государственного Собрания (Ил Тумэн) Республики Саха (Якутия) поздравляю с Днём Республики и Днём российского парламентаризма!

В этот день мы отмечаем три важнейших события в жизни Республики Саха (Якутия): День рождения Республики, день вступления в силу новой Конституции (Основного Закона) Республики Саха (Якутия) и День российского парламентаризма.

Принятие 27 апреля 1922 года Декрета об образовании Якутской Автономной Советской Социалистической Республики в составе РСФСР положило начало образованию национальной государственности народов Якутии и стало переломным моментом в развитии северного региона. Якутия обрела свою государственность, начались фундаментальные преобразования, изменившие историю многонационального народа республики.

Следуя логике преемственности, именно в этот день ровно через 70 лет вступила в силу новая Конституция Якутии, закрепившая конституционно-правовой статус Республики Саха (Якутия) в составе обновлённой Российской Федерации. В преамбуле нашей Конституции записаны слова о том, что многонациональный народ принимает Конституцию и считает её Основным законом Республики Саха (Якутия) – государствавсоставе Российской Федерации,принимая во внимание вхождение Якутии в состав Российского государства в XVII веке, образование в 1922 году Якутской Автономной Советской Социалистической Республики как признание государственности Якутии.

Прошедшие годы доказали, что выбранный основателями государственности республики путь был верным. Сегодня Якутия является стабильно развивающимся регионом страны, о чём свидетельствуют показатели социально-экономического развития республики: валового регионального продукта, индекса промышленного производства, превышающие среднероссийские показатели. Сохранение социальной стабильности, развитие производственной инфраструктуры, формирование потенциала для дальнейшего экономического роста, повышение уровня благосостояния якутян являются приоритетом государственной политики.

В этот день мы отмечаем также День российского парламентаризма и 110-летие Государственной Думы. Парламент Якутии, являясь правопреемником Верховного Совета Якутской АССР, прошёл сложный путь становления и занял достойное место в системе законодательной власти страны. Якутский парламент привержен идеалам поколений предшественников, нацелен на дальнейшее развитие институтов государственности и укрепление федеративных отношений.

Государственное Собрание (Ил Тумэн) проводит системную работу по формированию и совершенствованию законодательной базы республики, являющейся крепким фундаментом и правовой основой для укрепления материального и культурного потенциалов региона, улучшения инвестиционного климата, повышения благосостояния якутян.Сегодня парламент республики вышел на новый уровень работы с Федеральным Собранием Российской Федерации. Ил Тумэн активно работает над подготовкой предложений по совершенствованию законодательства, касающегося вопросов развития Дальневосточного региона и Арктической зоны Российской Федерации.

Дорогие якутяне! Желаю крепкого здоровья, мира, стабильности, счастья и благополучия. С Днём Республики!

Председатель Государственного Собрания (Ил Тумэн)
Республики Саха (Якутия) Александр Жирков.

Сонуннар

ГАЛИНА ДАНЧИКОВА "БЭЙЭТИН БАС БИЛЭР" ОБЪЕКТАРА

Өссө сбиоскай кэмнэргэ Саха сиригэр ураты суоттаах объектары тутуута курдоҕолоры аныыр, эбэтэр өрөспүүбүлүкэ таҥымнаах биллэр салайаччылар бэйэлэрин бастыларынан, курдоҕор буолар бэргэскэй үгэстэрэ баар. Саха сирин Правительствотын председателэ Галина Данчикова оттон эмиэ туоракбыта.

Галина Иннокентьевнаҕа, солоҕуну көрдөстэҕэ да, уонна шпаалары уурбатаҕа да буоллар, «Бочуоттаах тимир суол үлэһитэ» ааты иҥэриллэ уоллаастыын аҕыйах кэми биэрэр. Ол эрэн, кини тус өнөгүнэн, туруорсар, сиэйэр кыаҕынан уонна сатабылынан, иккис тыҥылыгынан сыллар саҕаланыылларыгар Беркакит-Алдан-Томмот-Дьокуускай хайысханан бастаны уочарыт үлэҕэ киириэхтэх Томмот-Күөрүөм комплекс тутуллуутугар улахан хамсаһыннар саҕаламмыттара. Ол кэмнэргэ Галина Данчикова Саха сирин президенэ Вячеслав Штыров сорудаҕынан, өрөспүүбүлүүс улахан суоттаах объектын тутуу киинэн (федеральнай) үбүнэн хаанчыллыытыгар эпиэстиирэ. Саха сирин итэрнэтин дьаньардахтык туруулаһарын иһин, Москватаабы коллегалара «Галина Кердемовна» диэн ааттаабыттара.

Галина Иннокентьевна элбэх объекты араас кэмнэргэ көрөннистэн, ситиһэн туттарбыта. Ол иэдэргэр биир, өрөспүүбүлүкэ председателэ ураптык сыныаннаһар, тутуута баар – Оҕо сэллигин өрөспүүбүлүкэтээҕи санаторийа. Биллэрин курдук, сэллик – олус ыарахан ыарыы. Биллэрин даҕаны аан дойду үрдүнэн сыныан аайы молуйүөнүнэн кэйи өлөр. Ол кыраҕан оҕолор итинник уустук ыарыыны ылдьалларын, эмтэлэтэрин көрө-билэ сылдьар өссө ыарахан. Саха сиригэр Оҕо сэллигин өрөспүүбүлүкэтээҕи санаторийа 1939 сыл, балаҕан ыйыгар аҥыллыбыта. Кырдьаҕас идэлээбит оҕо бальыҥаларыттан биирдэстэрэ соторутааҕыта дьоҥҥо тутуллубута ыраатан, эмэҕирбит быыһыгы тууларга кыбыллан үлэлии олорбута.

Ол эрэн, Галина Данчикова өнөгүнэн аастыт сыл күүгүгэр оҕо санаторийа медицинскай тиэхиникэлэн толору хаанчыллыбыт уе этэстэхх иккис таас саҥа комплекса кэстэ. Бу комплекска 200 куойка миэстэ, ол иһигэр 110 – оскуолаҕа киириэн иннигэҕи саастаах оҕолорго, 90-на оскуола саастаах оҕолорго анаммыт.

Объектыгар да сигэн ситиһиилэстэхтик үлэлии турбутун иһин, Галина Иннокентьевна «оонтуруоттан устарга» тиэтэйбит. Бу күннэргэ Правительство председателэ санаторийа сырыыта, оҕолору уонна үлэһитэри кытта көрүстэ. Бу сырыыта Галина Данчикова Оҕо сэллигин өрөспүүбүлүкэтээҕи санаторийыгар 5 массыына турар сылгас стоянаны тутар туһунан боппуруоска кэпсэппит ыытта.

Бэйэбит көрр.

Чол олох

ОҺУОХАЙ БАРАХСАН

"Чурапчыға фольклор сайдыытын үөрэтээр, дьоҥҥо тиэрдэр Мария Герасимоваҕа – Сэҥээрэҕэ истиҥ махтал!"

Чол олох туһунан көҥсиргэ, оһуохайы саха дьоно быыыргыттан собулүүр сыннаҕалларын биир көрүүнү, омук быһыытынан ордон хаалларга дьулуурдара, төрөөбүт саха тылынан саҥаларга биир ньымалара эбит диэн суруйабын. Биһиги кыра эрдэхлититтэн оһуохайы көрөн, истэн эппитигэр-хаммытыгар иҥэриэн көҥлибит. Бырааһынныктар, өрөбүлгэр оһуохайдаах ыыппыттарга.

Мугуйайа А.А. Варламов, А.А. Коркина, А.Н. Данилова, У.М. Попова, онуока Н.И. Васильев өссө хомустуура, туойара, алгыыра. Кини кыыһа Т.Н. Горохова - оһуохайдыыт; хомусчут; алгысчыт; тойукут. Уоттара Е.А. Марков бырааһынан ыллан Чыаллыраҕа, Чурапчыға кылаабынай бырааһынан, кэлин отучча сыл рентген бырааһынан үлэлээбитэ. Аныгы медицинскэй аппаратура комогуттан, ыарыылар арааһа көрүүлэрин быһааран, эмтээнин түмүктэрин оногороо, салгыы чинчийиини ыытара. Оройуонта уус-уран самодеятельность көрүүлэрин дипломана, лауреата. Коллективыгар булчуттар, бөлөксүттэр обществоларын председателин быһыытынан көрөхсэбиллэх дьаһалларыа, "Байанай алгыһа" диэн тематическай биэчэри тэрийэн ыыппыттара. Кыыһыгыны билбэккэ, курдук мучуктыгы сылдьара, дьоҥҥо биир тэҥник сыһыаннаһара. Алгысчыт, тойукут, хомусчут: Оһуохай эмтээҕин биэн, Чурапчыға "Оһуохай" түмсүүнү тэрийэн салайбыта. Сахалыы тылы сайыннарыыға чабырҕахтары, оһуохайы оҥу тэҥэ "Саха олох" хаһыакка хоһоонноруун таһаарбыта. Уруһуйдыыт; оһуохайдыыт этэ. Гаврил Дмитриевич Тарабукин ыһыахтары алгыыра. Оһуохайдыыт; тойукут; мас ууһа. Кини кыыһа М.Г. Колесова – дэгитиэр таланнаах алгысчыт; тойукут; олоҥхоут; оһуохайдыыт. Билигин Оҕуруунэ нэбилиэгэр сылдьар. Анна Гавриловна наһаа үчүгэйдик нууччалыы, сахалыы ыллыыр. "Дьулуур" диэн мин салайбыт түмсүүбэр Т.Н. Горохова, Т.Н. Ефремова буолан, Хатылыттан, Чурапчыттан оһуохайдыыт; алгысчыт; хоһоонньут; филолог-суруналыыс идэтэх Н.Н. Монастырев олус үчүгэйдик кытыыбыттара, сэргэхсиититтэрэ, тылыыллан, үөрүүгэн эмтэммиппит.

Өбүгэлэрбит тыйыс тымныыларын кытта күрэс ыыталыаһан, бэйэлэрин культуураларын, искусстволарын билиитэ диэри иҥэн, омук быһыытынан хабаан хаксыыллыыларга ордон кэлгэхтэрэ. Биһиги оһуохайбыт саҕаланыаҕыттан бүтүөр диэри, хас да чаас устата хамсаныылаах барар. Өссө ойуоккалааһыннаах буолар. Ыллыырга тылыны уонна хамсаныы дьүөрэлэһиитин туһунан Н.Е. Петров "Эниэхэй – эмтээх үөрүү" диэн 1998 сылларааҥа тахсыыбыт кинигэтин аҕаан биилиннэ сөп.

Оһуохай үөрүүтэ эт-хаан оттүгэн доруобуйаҕа улахан туһалаах туһунан ойдобут дьон-сэргэ ортотугар биллэн, кэлэн иҥэр. Кини организма сорох ыарыылары утары охсуһарыгар улахан комолоох. Биллиилэх оһуохай этээччи п.и.д., профессор Н.К. Шамаев оһуохай кинигэ эт-хаан оттүгэн дьайыытын чинчийэн, үөрэнээччи бэйэтин этин-сиинин чэбдигириллиигэ, буһарыыга-хатарыыга эҥиэхэйдээһиини туттар туһунан физкультуура уруоктарыгар программа быһыытынан киллэрбитэ. Николай Калинович суруйар: "Үөрүү кытыылаахтара түөрт чаас устата 10 тыһыынчыттан тахса хамсаныылары оноголлор. Онтон 40%-на көтүү буолар. Кэтэн хорбут дьоммут сүрэхтэрин тэбиитэ 5 мүнүүтэ буолан баран, маҥнайгы чаастар түһэр. Кинилэр 98%-нара үчүгэйдик утуйар, аҥыыр буолбуттар, туруктара тупсубут, ааҕыллыбат буолбуттар диэн билиннилэр". Онон маанык этиккэ сөп:

Оһуохайдыыр оһуохай!
Эниэхэйдиир эниэхэй!
Оһуохайбыт барахсан,
Уу долгун хаалыыта
Улуу Кытай сиригэр
Олохтонон тарҕаммыт.
У-шу курдук уоскутар,
Улам суостан туһалыыр.
Аэробика курдук
Эти-хааны бүтүнүү
Эриэккэстик эрчийэр,
Алтахтаабыт, кырдьыбыт
Көбүлүттэн түмүллэн,
Коҥул-босхо хамсанан
Кото-мөҥө көччүйэр.
Оһуохайбыт котүүтэ
Оҕуй-доҕуй ойутан,
Үйдүтан, көбүтэн
Тиэхтэри чэпчэтэр,
Эти-хааны ымытар.
Дьарҕа ыарыы намырыыр,
Кыыныбытыт кыйданар,
Эрчим эбии саҕылар,
Имэг, үөрүү эбиилэр.

Табахтарын быраҕыыт; арааһ ис турук, сүүнүөх ыарыытыттан, радикулит, хаан биттааһына баалыырыттан быыһаммыт эйбэх. Оһуохайы этии, үтүктүү-токтуу, биир тэпимнэн тыынар буолан, тыына, тыынар, саҥарар, сорох ис уорганнар үлэлэрин көмүскүүр, эмпиир кыахтаах эбит; Суоттаар улуулуун Элгэйи оскуолатыгар оһуохайынан утумнаахтык дьарыктаныы түмүгэр, ангина ыарыыны кыайбыттара биэтэк туоһулуур. Кини уорганыгар биоэнергетика өттүнэн биэрэр туһага суду буолуохтаах. Тыына гимнастиката буолан, үөрүү тылын үлүһүйэн эҥээччилэр сэлликээ ыларбыттар. Кини ойуулэр-саныылар ис уйулҕатын турутар дьайан, кутун-сүрүн холбуур, күүһүрдэр. Лабораторнай чинчийиилэриттэн, науканан быһаарылыыбыт. Эти-хааны, уйулҕаны оһуохай магическай туруккка киллэрэн, уран хоһоону ыллаан үөрүүлэһиитэн кини туос бэйэтин уонна түүлгэҕэ үөскүүр модун уонсай биополелар көмөлөрүнэн космостан, сиртэн, орто дойду отуттан-маһыттан биоэнергияны ылыыта күүһүрэр.

Доруобуйаны туһалаах маассабай босхо дьарыгы сайыннарыы! Оһуохай – төрөөбүт тылы үөрэтии, Ийэ тылга таптал, саҥаны саҥарыы, туга хоһуйуу; уус-уран оскуолага. Саха истиҥ, иҥирэх тыла саҥалыы ойуулэр-саныыннан кэскиллээҕи түстүүрбүтүгэр, эрэлбитигэр үүнүүр-тэбиинниир тыл иччитин күүһүн утуоҕун! Сахалыы саҥабыт эҥкилигэр-сиилгитигэр өтөн киирэн, сырдык ойу, сылаас дуоһуйуулу иҥэрдин!

Е.М. КАЖЕНКИНА-ЧУГДААРА,
норуот эмчитэ,
социальнай педагог-этнолог.

Биһиэхэ суруйаллар

МАХТАЛБЫТЫН ТИЭРДЭБИТ

С.А. Новгородов аҥаардыгар Чурапчы орто оскуолатын бүтэрбиппит 50 сыл аайы охсубут (биһиги үөрэнэрбит саҕана, оскуола Е.И. Курашов аҥаардыгар сүтэр этэ).

Быйыл саас, муус устар 9 күнүгэр оскуолабытыгар үгэскэ кубулуйбут "Калуонэлэр көрсүһүүлэриэр" сылдьан, дьоҕотторбутун көрсөн, урукку бутуун ахтан-саныыр кэллибит.

1966 сылларааҥа биһиги, икки 11-е кылаас, 69 буолан бүтэрбиппит: Биһиги кыра 10-е кылаас 72 буолан бүтэрбиттэрэ. Онон 1966 сылга саамай элбэх оҕо бүтэрбит эбит.

Дьыл-хонук аайы түргэнин сохтубут. Оҕолорбут барыа да бааччыйан, олох арааһ моҥнуорун көрсөн, буһан-хаптан уларыйыбыттар, боччумурбуттар. Урукку мэник-тэник оҕолор буолбатахтар... Сорох дьоҕотторбут Орто дойду олоҕуттан ердоокүтэ, сорохторбут соторутааҕыта туоратыттара... Бу көрсүһүүгэ биһиги 14 буолан көрүстүбүт. Үөрбүппүт диэн, 50 сыл көрбөтөх дьоҕотторбут Полина уонна Таня Тарабукиналар ыраах Томпо улуусуттан, Кириос-Хаптыайыттан кэлбиттэрэ. Биэс оҕону торотон, эбии икки оҕону иитэн, сиэн-хос сиэн боҕо буолан, уһаан-тэнийэн этэлгэ олоруоруттан астынньыбыт. Нюта Лебедеваны (Анна Гавриловна Слепцованы), Таня Тимофееваны (Татьяна Петровна Карашевскаяны), Настя Лытвинованы (Анастасия Афанасьевнаны) кытта 50 сыл кэннитэн саҥа көрүстүбүт.

Биһиги оҕолорбут барыта талыыр идэлэрин баһылаан, үтүө суобастаахтык үлэлээн, дьон махтайын-хайҕалын ылан биилэрин бочуоттаах сылыктаппыта олороллор, сороктобут биилэрин дьаҥны үлэлии-хамсыы сылдьаллар. Көрсүһүүбүтүгэр, биллэн турар, үөрэнэрбит учууталларбытын ахтан-саныаан аастыбыт:

Үрдүкү кылаастарга биһиги үөрэнэрбитэр: Прасковья Ефимовна Дьячковская, Алексей Петрович Ермтаев, Яна Викторовна Алехина, Василий Семенович Яковлев -Далан, Валентина Ивановна Сивцева, Раиса Алексеевна Кознеделева, Алексей Спиридонович Бродников, Екатерина Антоновна Васильева, Анна Александровна Борисова, Василий Петрович Захаров, Иван Иванович Ефремов уолда. Биһиги уоллаттарбыт улуу тренерэ – Дмитрий Петрович Коркинтта көҥүл туттуута дьарыктаммыттара, Сэбиэскэй Сойуус үгүс куоластарын юрийбиттэрэ, элбэх ситиһиилэммиттэрэ. Ох саанан ыгыыта Павел Михайлович Стасов дьарыктыыра, кинилэр биһигиттэн Дуся Сивцева (Евдокия Иннокентьевна Петрова) дьарыктаммыта, бастакы разряд нормаларын толорбута.

11-е "а"-ларгa кылаас салайаачыта Прасковья Ефимовна Дьячковская, оттон биһиэхэ 11-е "б"-ларгa кылаас салайаачыта зоотехник идэлэх Николай Семенович Кириллин этиллэр.

Үөрэппит учууталларбыт; директорбыт; сэрии бүтүүтүн Гаврил Дмитриевич Ефимов биһигиннэ алгыс этэн олох суолтар аҕаардыттара.

Хаһан да умнубаппыт, бэйиэгэн ахсыыка диэри үөрэппит учууталларбыттан: Евдокия Григорьевна Слепцованы, Марфа Дмитриевна Соловьеваны, Аграфена Игнатьевна Сапниковаҥы, Мария Алексеевна Сидороваҥы (Тыгынынасваны), Алексей Герасимович Захаровы, Степан Кузьмич Макаровы, Степан Феоктистович Софроновы, Анастасия Устиновна Сотниковаҥы.

Барыа да талыыр курдук, киэҥ билиилэх, урдук культуураллаах дьон этиллэр. Кинилэр биэрбит чиҥ билиилэрэ, үөрэхтэрэ биһиги олохпутугар суолбутун булуннарбыттар күүс-комо, тирэх буолбуттара. Учууталларбыт барахсаттарга махталбыт муҥура суох.

Оскуолабыт 145 сылларааҥ үбүлүйүн көрсө, оскуола коллектива бэртээхэй бэлэҕи бэлэмнэбит: "Оҕо саас сырдык ойдобуннуҥ" диэн оскуоланы бүтэрбиттэрэ аналлаах галереяны оногоон, сүгүрэн үлэни ыыппыттар. Оскуоланы бүтэрбит барыа колуонэ дьон эҥэр эрдэҕинэҕи хаартыыкаларын хомуйан, таҥан оногобуттара сохтордо. Үс тыһыынчаттан тахса хаартыскаҥы хомуйбуттар! Ситиҥнэҕинэ-хотоҕуна, дьоҥҥо-сэргэҕэ, үөрэнээччилэргэ корлоررго, көрүүлэргэ бэйэтэ болом музей экспоната буолуоҕу.

Бырааһыннык тэрээһиннэриттэн астынньыбыт, дуоһуйдубут. Арыылаах алгаадыыннан, саламаатыынан, иннигэ-кэйиэгэ айах туран күндүлэппиттэр. Галереяны үөрүүлэхтик аҥыы кэннитэн хаартыскаҕа түһүү тэриллиитэ. Пионер саастыыттан саҕалаан, олох кэрдиис кэмнэрин сырдыгар кыһыы ис хоһоонноох көҥүлэр көрдөрүүлэр. Салгыы программа иитиэн кылаас чаастарыгар кытынныбыт:

Биһиги 7-е "б" кылааска сырыттыбыт. Оҕо саастыытын саҥаан, паарталарга олорбуппут; анал пионерскай таҥастаах кырыттар уонна уоллаттар хоһоон аахтылар, ыллаатылар. Балэмнэҥэн калбиттэрэ костор. Боппуруос бөҕөтүн биэрдилэр, биһиги саҕаннаҕы маассабай оонньуулары оонньоттулар. Биһиги дьоммут да хаалсыбатылар, оскуолатааҕы кэммититтэн ахтан-саныаан кэпсэппиттэр, оҕолорго көс тылларын этиттэр.

Эбит кэннитэн учууталларбыт Василий Семенович Яковлев – Далан көрсэнилиин Яна Викторовналыын олорбут дьиэлэриэр сырыттыыннарбыттар. Онно музей тэрийэн эрэр эбиттэр. Учууталбыт Василий Семенович бу дьиэбэ олорон маҥнайгы айымныыбын – "Дьикти саас" сэйэнин суруйбута историческай чаҕы буолар. Бу кэннэ аактабай саалаҕа "Калуонэлэр көрсүһүүлэрэ" ыыппыппыт. Оскуоланы бүтэрбиттэр, үбүлүйдэх кылаастар мустаммыт эҕэрдэ, махтал тылларын, ырыабытын-тойукутун аҥаардыбыт. Дьэ, ити курдук бырааһынныктаҕы тэрээһин биир тыыныгар аста. Бу ыыппыппыт бырааһынныктан оскуола билиини коллектива эҥэрэ, эрдиманэҕэ, үлэһитэ ото кэстер.

Түмүкэ, оскуолабыт билиитин директорыгар, эҥэр көмүлүгэх салайаачыта Надежда Васильевна Уароваҕа, бүтүүн оскуола коллективыгар барҕа махтал буолуохтун, үтүөкэй-хамнаскыт таһаарыылаах буоллун, кыайыы-хотуу, ситиһии эҥэрдэстин!

Оттон бэйэбитигэр, бэтэрээннэргэ, чэпчэн доруобуйаны, өссө да маанык истиҥ көрсүһүүлэр буола турдуннар диэн баҕарыаҕыт!

Чурапчы орто оскуолатын 1966 сылларааҥа бүтэрбит выпускниктар аҥаардыттан Ефросинья Иннокентьевна СОБАКИНА, үлэ бэтэрээнэ, СӨ государственнай гражданскай сулуустаҕа, СӨ тыа хаһаайыстыбатыгар туйгуна, Соловьев нэһилиэгин бочуоттаах олохтоноо.

Иҥирэх тылынан

ЧАҒЫЛХАЙ КИҺИБИТ ОЛОҒУН УОННА ҮЛЭТИН ЛОСКУЙДАРА

Максим Сибиряков 1933 сыллаахха кыһыл бартыйаан, Чурапчыҥа волревком председателиҥэн үлэлии сылдьыбыт Нестор Соловьев аҕатын 1932 сыллаахтан сүтэр саҥа нэһилиэккэ, билиппитинэн Мырыла нөҥүө, Амма улуор салаа үрэх сыһыанынан тороппут. Оччолорго колхуостар саҥа тэриллэн эрэр кэмнэрэ этэ. Тороппуттэрэ сүөһү көрөөччү этиллэр. Үлэ дьонун оҕолоро торуу-торуу кыраларыгар олох иҥэлтэрэ, онон Максим уол оруу соҕотоҕун, кыыл тайах оҕотун курдук түннүктэхтик улаатыбыта. Ол оннутар, олорор үрдүгүн хас биирдии балыс отун-маһын, чугас эргиннэҕи кыһылын-кө торун билэн, кинилэрдиин эҥэрдэйэн-доҕоордоһон сылдьыбыта. Былыс модьуйан оскуолаҕа киллэрэллэрэ буоллар, оннук сылдьыах эбит быһыылаах. Октябренок, пионер, комсомол диэн билбэккэ, уонна онон оруу иҥэрэн курдук саҥаммакка да сылдьыбыта. 1945 с. Мырыла начаальнай оскуолатын "Былгаҥ алаҕа" диэн 4-5 биэрстэлээх ферма үлэлиитэрэ олорор сиргэ киллэрэн, үөрэппит бүтэрбитэ.

Ол кэннитэн иккі сыл үөрэммэккэ үрэх баһыгар олорбут оҕону эмиэ былыстар модьуйан, Мыҥаҕайыҥа киллэрэн үөрэтэрэн, сэгэ кылаабы бүтэрбитэ. Онтон 1950 с. Чурапчы педучилищетыгар үөрэхкэ киирбитэ. Сүт-сэрии сылларын солбуйуттан училищеҕа киирэр оҕо ахсаана аҕыйах буолан, баҕалаахтары экзамена суох ылыллара.

Дойдуга сэриилэ быдыаммыт учуутал уоллаттар оннуларыгар саҥа учууталлары болҕомнорбуттар. 1943 с. И.В.Сталин аҥал бириэһиэнэ, сэриилэ сылдьар учууталлары аарыйаттан босхолоон дойдуларыгар үлэҕэ ыыталлыбыттара. Ол туһунан кырдьаҕас учуутал И.С.Хоротанов ахтыыта баар. Сэриитэн эргиллэн кэлбит уоллаттары иккис, оннооҕор, тордус кууруска ылан үөрэппиттэр. Итиннік дьаһал аҕаан оттүгэн аҕыйаабыт учууталлар кэнсиэрэ добонтук чолуттэр түһэриэр улахан суоттаммыта.

Максим Сибиряков уонна Толой уола Николай Пинигин ЧГПУ-ҕа үөрэнэр сылларыгар билсибиттэрэ. Мас хайдарын курдук, судургу-кө майгыннаах уоллаттар олохторун устата саҕаммыт эр киһилии чиҥ, кыгыах, күн-дьыл хаарын-самыырын билиммэтэх доҕоордоһуулара саҕаламмыта уонна дьыҥа-хаан олохторун хаҥыйа туран, аймахтыы олорбута. Ол курдук, биирдэ урутаан орто дойду олоҕуттан барыар диэри доҕордуу, аймахтыы сыһыннаах саҕаммыта.

Чурапчыгаҕы педучилище Саха сирин хоту оройуоннарыгар үөрэх сырдыгын тарҕатарга аналын аһыллыбыта. Үөрэх кыһата ол үрдүк аналын чиистэхтик толорцо диэн, 1958 сылтан отучча сыл кэриҥэ сабыыла сылдьыбыта. Оту Толойдон торуттэх саха биир дьоҥуннаах ыччата М.Д.Гуляев туруорсан, сүрэх-кэтэн, иккийин астаран, күн бүтүн ыччаттар эт-хаан, ой-саҥа оттүгэн сайдыыларын кинэ буолан үлэлии турара көрдөстөбүттэх.

Мырыла уола М.Сибиряков училищеҕа үөрэнэ сылдьан хапсаҕайдаһан туруурга оройуон абсолютай чемпиона буола сылдьыбыта. Доҕоордуулар үөрэхтэрин бүтэрэн, дипломнаах учууталлар буолан Аллараа Халыманы, Агдрюковкаҕа диэн нууччалыы тылдаах юкагирдар бөҕөлөхтэриэр учууталлыы тиийбиттэрэ. Максим Николаевич онно иккі сыл үлэлэн баран тоннон кэтэн, тапталлаах тайҕаныгар тахсан бүтүү сырыттаҕына, аҥырбыт тренер Д.П.Коркин тылын ылынаран, таптыыр дьарыгар тоҥуннэрбитэ. Оччолорго, улуу тренер дэтэ иликі Дмитрий Петровичы, сурах хоту "утарсаччыгын сөмүйбэтэ ылар эрэ, үрдүгүн эҥэр эйбэх албастаах тустуук" диэн истэн, көрсөөрү, Максим 13 кос сири сатыы хааман Чурапчыҥа тахсыбыта. Бу көрсүүгү уол олоҕун суолун тосту уларыйтыыта. Эдэр киһи Д.П.Коркины көрсүһүүгэ, саха бөрө чаҕылхай киһитин, Саха сирин көҥүл тустуута тренерин Н.Н.Тарскайы билсиһиитэ, ороспуубулуҥ сүүмэрдэммит хамаандыытыгар киирэн чемпионнаах кытыыта, тустуунан күүскэ ылсан, утумнаахтык дьарыктанныытын саҕаланыыта этэ. Киһи эрэ буоллар, бултуур ыллыктарын, бултуу сонорун абыланыын дьэ, умнан, Мутудай орто оскуолатыгар тустуу тренерэ аҥаан тахсыбыта. Дьылҕата ыйаҥнан, аналлаҕын көрсөн ыал буолбута. Александра Максимовна – эрэллээх кэргэн, бөҕө тирэх, биис оҕо ийэтэ этэ. Кэргэнин биис сыл СГУ-р, өссө иккі сыл үрдүкү партийнай үөрэхкэ үөрэппэрбитэ. Саха дьахтара бөрөхсан, эриэгэр бөрөнньиэҥин хоробура итиннік буоллаҕа. Эйбэх сыл аастыын кэннитэн, Максим Николаевич олоҕун туһунан бу курдук көпсиир: "Шурам сэрии, көҥүллүү тулаайаҕа буолан, тиийиммэт олох мөҥүйдэн, Мэҥэнийэ начаальнай оскуолатыттан үөрөҕэ мунурдаммыта. 37 сыл устата иллэхтик-эйэлэхтик ыал буолан олорбуттуут. Сүрдээх сэмэй, үлэлиг, аччыт; амарах-аҥыныгас ийэ этэ. Миигин университетка үөрэппэрээри, Мутудайга ыаннаныгыттыы сылдьан, Тулагыҥа көбөн киирэн улаатыбытым. Обутэгэрэ Нуурааҥа олохтоох Попоттар – барыы дьаҥы айылҕаттан айдарылаах улахан уустар. Маҥыаан, тимириэн, комуйгэн дэпитэр уһаналлар. Маастар Махсыым диэн – Дьокуускай, Чурапчы тутуулларыгар ыытыыта сылдьар улахан уустара. Калинни колуоннэрэн Маастар Махсыым уола Чолбон – комус ууна. Оту таҥыыр имигэс үлэкүүлүттэр, ылбаҕай ырыаҥыттар баалар. Биһиги Колябыт ийэтин утумнаан ыллыыр этэ. Киэптик биллибит ырыалардаах.

Уранчаах уон сыл устата тустубутум. Сыҥа 40-50 киирсии буолара. Сааҥым тухары умнуллыбат саамай үчүгэй тустуубун билиҥин Тарскай аҕатын сүгэр, урукута "Спартак" стадиоҥна 1958с. бос ыйын бүтүүгэ, Саха сирин норуоттарын иккис спартакиадатыгар көрдөрбүтүм. Оччолорго, 79 кэмнэҕэ Речной училище хотойо Арнольд Комаричков хоруол этэ. Мин кыайдахтыына эрэ, бу ыйаанын сахалар ыйаанынаан буолуохтаҕа. Оччолорго, 15 мүнүүтэ устата тустаҕым. Хаҥай курдук күүстэх, биабыр курдук сымса уолу үлүгэрдэх ый-хай, хаҥыы-ыҥыы ортотугар, туту да истибэт турулука киирэн, бэйэбин умнан туран тустаммын, бириэ оҥуоннан сабыыйан, чемпион буолбутум. Эрэллээх доҕорум, аймаҕым Коля Пинигин, бэйэтэ таҥаһа уу-биик буола тириэтэн баран сүүрэн киирэн, саккырыы турар кэлбэҥнэммэн сог да сог буолбутун, бу баардыы ойдуубун. Ол кыайыым дьоҥҥо дьиҥнэх улахан үөрүүнү аҕалбыта...

Саха сирэ тустуу сайдыытыгар хаҥыны хаҥыстаабат буоллар. Уон биир сонозный ороспуубулуоҕэ, сүүрбэттэн тахса куоракка, арыгар сорох куоракка хастыыта да тустубутум. ССРС, Саха АССР спордун маастарабын. Улахан спорт киһитэ, кырдьык да, чочуйар, кыайыыга, үлэҕэ-хамнаска, ситиһиҥэ утуйар буолар эбит:"

М.Н.Сибиряков 1963 с. СГУ бүтэриэҥэр үөрэҕин бүтэриэҥиттэн, туох баар ойуун саҥатын, билиитин-наҕыытын, күүһүн-кыаҕын биэрэн туран, Мэҥэ-Хаҥалас, Уус-Алдан, Амма, Тыатта, Чурапчы оройуоннарыгар улэлэбитэ. Үлэтин бастакы сылларыгар Мэҥэҕэ ветбыраабыанын, колхуос солбуйар председателиэн, Уус-Алданта Герой Егоров аҥынан колхуоска сирэй председателиэн таһаарыллыахтык үлэлээбитэ. Ол кэннитэн үрдүкү партийнай үөрэхкэ Хаберовскайга иккі сыл үөрэнэн кэлэн, Таатта уонна Амма райкомнарыгар бастакы секиретээриэн үлэлэбитэ. 1991 с. көҥүл-альтернативнай быыбарга кыттан, Чурапчыҥа маҥнай, партия райкомун бастакы секиретээриэн, онтон оройуон сэбиэтин председателиэн дьулуһан туран үлэлэбитэ. Уонкастыба сайдыытын сокуонун билэр киһи олорор олохпутугар аны тоннубат, улахан уларыйыылар кэлэн иҥэллэрин билбит. Этэргэ дылы, орусуһэн, тороппут Чурапчытын ыраас уунан хаанныйар модун саҥаннан салайтаран, Д.П.Лазарев сырдык ыраатын олохха киллэрбитэ. Сэрии сылларыгар иҥэр уута суох хаалбыт Чурапчы дьоно-сэргэлэ ирдэбилгэ эппиэттэһэн уулу иҥэн, араас ыарыыларга ылларан, олохтон эрдэлээн барыталаабыттара олус хомолтолоох буоллар. Онон Максим Николаевич үлэтин кэнники сылларыгар Чурапчылар ыра саҥаа олоҥнуубут баҕа саҥаларын толорон, Чурапчы эбэтин Таатта үрэх сүүрүгэлэх, ыраас, ол аҥа, Өлүөнэ ыраас уутуттан хоолбоҥнута үөйүөрэ умнуллыбат мастаах дьыала. Кирдэх уулу иҥэн кылгас үйэтэммит дьоҥҥорун, бир дойдулаахтарын көрөстэрин толоруубут курдук саньаҕыт уонна биниги, хаҥыт аҕаанчылара, Максим Николаевичка өссө төгүл махтаныаҕыт.

М.Н.Сибиряков быраҕыллыбыт сирдэри чөлүгэр түһэрэн, өбүгэ саҕаттан олорон аастыт дьон ыччаттара, этэргэ дылы, обугэлэрэ ыыпырыыларынан, хааннара тарҕыыланан өтехторугэр тоннөн, сорҕугэн олохсуйан олороро дьоҥуннаах быһаарыныыта кэлбиттэрин бир бастакынан ойоонну буолбута. Чурапчы чулуу уола Саха сирин биис улууһугар 25 тыһыынча гектар хоруйаны, бааһынаны, 22 куолу, биис саҥа бөҕүөлүгү туттарбыта. Сэргэ Бос уонна Мэҥэнэ бөртээхэй бөҕүөлэктэр буола үүнүүлэр, Лэҥэ уонна Олом куол бөҕүөлэктэрэ сайдар чинчилэхтэриттэн туттарбыт киһи үөрэр эрэ буоллаҕа.

Сыҥаарыйбат хомуньууска, сэбиэскэй-государственнай үлэһиккэ, Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин 9-с,10-с,11-с Ыҥырыыларын депутатыгар, ССКП уобаластаабы комитетин 1978-1991сс. чилиэнэ, үс улуус, биис сүбэлиэх бөҕүөттэах олохтоохор, Үлэ Кыһыл Знамята, Бочуот знака, "Партийнай Киэбэн иҥнит" уоруоллардаах салайаччыта, аймах аҕыйа, истиҥнэҕэ, хос эйэҕэ, саха саарыыгар, дьоҥун кинэнэ, Толой күүгүүтэр М.Н. Сибиряковка "Туруспут олоххор өссө үнүнүк олор, ыччаттарыт этэҥнэ буоллуннар,"– диэн алгыстаах баҕа саҥаабыын тиэрдиэҕин.

Т.ЗАХАРОВА, Мутудай.

М.Н.Сибиряков үлэтин туһунан документ көчүрүмэ

XXI ыҥырыылаах народнай депутаттар
Чурапчы оройуоннаҕы Советтарын онуо сессията

БЫҺААРЫЫ

Чурапчы с. Муус устар 14 күнэ, 1992 с.

Толоо, Алаҕар уонна Бахсы
Сельской администрацияларын Тэрийии туһунан

Нэһилиэнньэ көрдөһүүтүн учуоттаан уонна Саха Республикатын Президенин 1992 сыл тохсунньу 13 күнүнээҕи 4 №-лаах Ыйааҕар Чурапчы оройуоннаҕы Совета быһаарар: Толоо Дириҥин, Чыллыгара, Толоон нэһилиэнньэлэрэ пуунньыгар олохтоох былыс органнарын Толоо, Алаҕар уонна Бахсы сельской администрацияларын тэриллэрэ.

М. Сибиряков, оройуон Сэбиэтин председателэ.

Саҥаабын этэбин

ИВАН ФЕДОТОВ ЭТИИТИН ӨЙҮҮБҮН

Киһи барыта бөҕөлөн олоҕор эйбэх үчүгэлгэ үөрэнэн эрдэҕэ. Маҥнайгы учуутальын оҕо барыта өйдүүр, ол гынан баран саамый тухары умнубакка „учуутальым бараҕан үгүө да киһи этэ" диириҥ үгүө суох буолар эбит.

Мин сэрии сылларыгар үөрэммитим. Оччолорго, сэриитэн тыыннаах ордон көбит дьон, кэтэт да үлэ үөһүгэр түһэллэр, өссө сорохтор дойдуларын булбут үөрүүлэриттэн ол күн холуһаҕа киирэн хотуур, аҥардыах тутпутунан бараллара. Ол хотуур, аҥардыах тутпутунан оскуолаларга фронтовиктэриэн оскуолаларга учууталлар баар буолбуттара. Өлөх хаанныах остообу кыайан, тыыннаах эрэллэн, өссө эҥэр саастарын ыра саҥаын толорон кыаллар саастарын ыра саҥаын толорон кыаллар дьахтаах курдук дьолуй! Учууталлардыгыт барахсаттар, Алексей Егорович Савин, Петр Афанасьевич Старостин, Афанасий Михайлович Фомин, Гаврил Иванович Попов уруккаа быһа тардан сэрии туһунан көпсиилэрин бүтүннүү кулгаах-харах буолан, чуумпуран истэрбит. Кинилэр оскуола олоҕор саҥа сүүрүүнү, иҥэр-үөрэтэр үлэлэриэр улахан сабыдыалы оҥорбуттара чахчы. Сэрии алдьархайын иҥэ-бодо көрбүт дьон көпсиилэрэ киһи этин саанынан киирэр. Сэбиэскэй государствоҕа олорор барыы омуктар бир иллэх көрдөн, доҕоттабаарыс буоллуммыт гитлеровскай фашизмы кыайдыбыт диэн биэс өйдөбүлү хаһан да сотуйбат гына иҥэрбиттэрэ. Онон патриотизм тыыныгар иҥиллиттэрэ, Сэбиэскэй Ийэ дойдубутунан дьиҥнэхтик киэн туттарбыт; кини бөҕөргүүрүн, сайдарын туһугар үөрэнэллиит; үлэлэхтиит диэн саныырбыт.

Бүтүн миигин Иван Иванович Федотов сэрии бөтөрөөҥэ Петр Афанасьевич Старостин "Үгүө аатын үйэтитиҥиҥ, Чурапчы Одьулуунун оскуолатыгар иҥэриҥиҥ" диэн отуо иҥэҕэлиитэх ыстатыйатын ойоон, Петр Афанасьевич Дириҥ сэттэ кылаастаах оскуолатыгар математикаҕа, физикаҕа үөрэппитин ахтан-саҥаан кэлиим. Оччолорго, оскуолабыт тымныы буолан, барыы истэх сонноох буоларбыт. Армиятан кэлбит учууталлардыгыт тэлигириэйкэ сонноох кылааска киирэллэрэ. Петр Афанасьевич кап-кааҥ хараҕаах, сырдык, ис киирбэх сэбиэскэй киһи этэ. Дорообоолоон, сурунаалы толорон баран уруогун „Дьэ, оҕолоор!" диэн тылынан саҕалыыра, ити аҥын учууталлартан ураты этэ. Арааһа, ити истиг тылынан оҕолору бэйэтигэр тардар күүһэ этиг. Ону истэт, биһиги барыы чөрбөс гына түһэрбит: Кини көпсиирин истэ, өйдүү сатыырбыт. Уравнение, формула диэн тыллары сахалыы быһаара, өйдөтө сатыыра. Ханнык бөҕөрдөр чыыһылыны буукубаан соҥбуйуохха сөп диэн х=5, у=3, а-10 быһаарарын өйдүүрбүт, олох сананы билбит курдук саныырбыт. Чаннык оргуйдаҕына: „Туту көрөбүгүй?" – диирэ. Онно сорох оҕолор: „Хаппаҕа лабыгырыыр", – диэн күлүү буоллар.

Учуутальым бараҕан, кэлин математика учуутала буоларбар чиҥ отуту уурбут эбит диэн махтана саныыбын. Чурапчы педучилищетын кэннитэн Дьокуускайдааҕы пединститутуу бүтэрэн отуттан тахса сыл математика учуутальынан үлэлээбитим. Бастаан, Дириҥ оскуолатыгар үлэлээбитим. Оччолорго үөрэх биллиитэ 80%-тан тахса буоллаҕына, сиг ортотук үлэлиибит диэн саныы олордоохпутуна Одьулуун учуутала П.А.Старостин, оскуола дириэктэрэ П.К.Дьячковскай: „Оҕону иккис сыл хаалларбат гына үлэликкэ", – диэн ыыпыыны таһааран соһутуттара. Аны саҥаатахха, улахан, сүдү да эйэлээх-ийэлээх бөҕөлөриэр ыыммыт эбиттэр. Оччолооҕу учууталлар, тороппуттэр, үөрэх салаатын үлэһиттэрэ барыы биэҕиг хайдахтаах курдук күүрүү, ере кепөөллүү, лоҥуйуу буолбуттун. Онон П.А.Старостин бүтүн ороспуубулуҥ үрдүгэн үөрэх-и итии үлэлиэр тосту уларыйыыны, саҥа ирдэбили киллэрбит киһиэн буоллар. Кини саанын тухары үлэлээбит „Одьулуун оскуолата дуо?" диэнниг сиригэр үгүө аата иҥэриллиэн сөп диэбит.

Екатерина Семеновна ЛУКИНА,
үөрэнээччитэ, СӨ үгүөлэх учуутала.

Арыылаах орто оскуолата тэриллибитэ 125 сылын корсо

ТАПТАЛЛААХ УЧУУТАЛБАР -- ИСТИҢ ТЫЛЛАРЫМ

Оҕо саастыт саамай кэрэ кэмнэрэ-оскуолаҕаҥы сылларбыт ыытыллан хаалыбыт кэтэхтик курдук биһиэхтэн тэйдэр-тэйиэ иннитэр...

Онтон сиэттэрэн, оскуолабыт туһунан сырдык өйдөбүлбүт өссө күүһүрүйэн иһэргэ дылы. Бэйиэ мин оскуоланы бүтэрэн, дойдубуттан, чугас дьоммуттан тэйэн, Россия биир урдук үрэҕэ кыһалыгар дьыларбаахтык үөрүнэ сылдьыбын. Саха доҕоттор, сонун сир, уратыы климат; кордоох-нардаах устудьуон олоҕо, күүгэннэх үөрэх – бу барыта миниэхэ тулалыыр-тыллан олус дьиэлиэхтэн. Онуоха Россия биир улахан куорат-тыгар үөрэнэр дьолу болҕоҥнообут; миниэхэ уйуйан үөрэнэ-ргит учуутаалбарбыттан биирдэстэрин туһунан кэпсиэхпин баҕарабын.

Идэлиэхэ олус бэриниилээх, үөрэтэр оҕолорутар чиҥ билиини биэрэр тапталлаах учуутальым Валентина Степановна Анемподистова Арыылаҕым оскуолатыгар 4-с сылын үөлэлиир. Киэн биһиэхэ туһунан тыллыгар уонна литературатыгар 10-с, 11-с кылаастарга үөрэппитэ. Валентина Степановна уруоктара мэлдьи олус интэриэһинэйдик ыытыллаллар, бириэмэни билбэккэ аһараҕын. Уустук быраабылалары олус судургутук, өйдөнүмтүөтүк быһаарар. Экзаменна бэлэмнэнэрбитигэр умнубут тиэмэлэрбитин сатабыллаахтык, хайдах эрэ бэйэбит санаа быраабыланы айан таһаарбыт курдук эргитэн, чиистик өйдөтөр. Орто сүүһэх кылаас үөрэнэ-чилэриигэр лингвистическай остуоруйалары, араас быраабылалары бэйэлэриигэр толкуйдаан онорторбута олус туһалаабыта. Учуутальбыт бука барыбытыгар ийэлии эйэҕэс сыһыаннаах, хас биирдибитин кытта уопсай тылы булара. Оннооҕор, үөрэхтэрин ыарыҥнаах уолаттарбыт нуучча тылын предметигэр сөбүлээн үөрэнэр буолбуттара. Ол иһин нуучча тылын экзаменын кылааһынан бүттүүн ситиһиилэннэх туттарбыппыт. Түмүктүүн истибит дьоллоох түгэни хаһан да умнуом суоҕа.

Литература уруоктарыгар үйэлэри ааспыт, нуучча классиктарын айымныыларыгар көмөлөөх геройдары кытта ол олохо тиийбит курдук саанаанчыбыт. Мин биирдэ үөрэнэр кыргыттарбын – Ньургуйаана Сыромятникованы уонна Ньургуйаана Бараннованы кытта уруок кэннитэн дьиэлэрэ иҥэн, куруутун геройдарбытын ырытаанчыбыт; сороҕор мөккүһэн да ылаанчыбыт. Ол кэмнэр өйбөрсаабар умнуллубаттыы, иҥэн хаалбыттар.

Күүлү учуутальбар, Валентина Степановнаҕа махтальым муҥура суох. Киэн сүбэлиэн, Владивостокка үөрэхэ туттарсан, себүлүүр идэбэр үөрэнэ сылдьыбын. Учуутальым интэрбит чиҥ билиигэ үөрэхтэр, олоклор, киэҥ куурахха дьоҥу кытта алтыһарбар туһалаата. Онон түгэнинэн туһанан, үөрэммит оскуолам үбүлүйдэх сылын кэрдэ, тапталлаах учуутальбар истиҥ махтал тылларын тус бэйэм уонна биирдэ үөрэммит доҕотторум аатыттан тиэрдэбин.

Айсена СИВЦЕВА,
Үөрүк Илин энэргиэтэ сервис уонна экономика университетын 1-кы куурсун устудьуона.

Болҕойун!

Убаастабыллаах Чурапчы улууһун олохтоохторо!

Чурапчытааҕы почтамт 2016 сыл иккис анарыгар, муус устар 18-27 күннэригэр чэгчэтийлээх сурутуу ыытылларын биллэрэр.

Тэрилтэлэртэн миэстэтигэр тиийэн суруйуута сайаапка хомуйабыт.

Билсэр телефуон: 44-019 (10ч-18ч).

Чурапчытааҕы почта отделениета үлэлиир режимэ – 8.00-20.00чч. (эбиэт 14-15чч.).
Телефуон: 41-225.

ССУДО-СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ СОЮЗ

ЗАЙМЫ НА ЛЮБЫЕ ЦЕЛИ

с. Чурапча, ул. Ленина, 47
ТД "Четыре сезона" 2 этаж
К.т.: 89148216395, 89247601450
а также в 12 улусах Республики
8-924-594-11-11 www.ssscredit.ru

ГИМС иһитиннэрэр

ЧУРАПЧЫТААҔЫ КЫРА КЭЭМЭЙДЭЭХ СУДНОЛАР ИНСПЕКЦИЯЛАРЫН УЧААСТАГА СААСКЫ КЭМНЭР САҔАЛАММЫТТАРЫНАН, БАРЫ УЛУУС ОЛОХТООХТОРУН УУГА, МУУСКА СЭРЭХТЭЭХ БУОЛАРГЫТЫН СЭРЭТЭР!

2015 сыл түмүгүнэн, Чурапчы улууһутар 3 кэйи уугa быыдыаннан сурума суолламмыта. Сыл аайы кэйи уугa быыдыаныыта, олүү-сүтүү тахса турар. Убаастабыллаах бул-чуттар, балыксыттар! Тыыннаах сылдьар кэмнитигэр быыһыыр сэлиэтээх сылдьарытын умнуман! Билигин оҕолор, улахан да дьон халлаан сылыйан, бары айылҕаҕа, куоллэргэ, үрэхтэргэ, ергэ талаһыыта эбэтэ. Онон тереппүттэр, оҕолоргутун муус үрдүнэн сылдьалларын булгуччу хонтуруоллаат, бобуг! Билигин халламмыт аһара сылыйан, муус кобирэн турар кэмэ.

Бу күннэргэ тиэмэлээгэн сылдьыы уу объектарыгар бобуллан турар. Сотору куоллэрбит; үрэхтэрбит; ергэстэт муустара барыахтара, бэлэ саҕаланыаҕа. Бэлэ кэмнэр, уу кэлэр түгэннэр, сылар сиргитин уу ылбат сирин көрөн миэстэҕитин булуҥ. Оҕолор, уу юлэ турдаҕына, үрэхтэргэ, куоллэргэ, ергэ киирэргит бэлэ бобуллар. Быыллаан тахсар түбэлтэлэр, тереппүттэр тус эмоциональ-нэскитин умнуо суохтаахтыт. Саамай сайыммыт чугаһаан иҥэр. Онон биирдиилээн дьон, тэриллэ салайаачылара, предпринимателлэр, ыһыахтаах баһылыктара, уу мотуордаах, лодкалардаах дьоннутун регистрация баралларын уонна сибилиэтэлистибэ ылалларын туһунан обдотуох, биллэриэх тустаахтыт. Регистрацияны Чурапчытааҕы инспекторскай участакка ыытабыт. **Аадырыспыт:** Чурапчы ыһыахтаах, Карл Маркс аатынан уулусса 5 "а" дьиэлэ (саха бөһаарыгай чаас). Үлэ чаһын кэмигэр кэтэн билсиэхпитин, эбэтэр 41-510 №-лээ эрийэн билсиэхпитин сөп.

Бары мотуордаах лодкалаах дьон регистрация, освидетельство бараллыт булгуччулаах. Барбатах дьон административнай миэрэҕэ тардыллыахтара. Улууспут литературатыгар 10-с, 11-с кылаастарга үөрэппитэ. Валентина Степановна уруоктара мэлдьи олус интэриэһинэйдик ыытыллаллар, бириэмэни билбэккэ аһараҕын. Уустук быраабылалары олус судургутук, өйдөнүмтүөтүк быһаарар. Экзаменна бэлэмнэнэрбитигэр умнубут тиэмэлэрбитин сатабыллаахтык, хайдах эрэ бэйэбит санаа быраабыланы айан таһаарбыт курдук эргитэн, чиистик өйдөтөр. Орто сүүһэх кылаас үөрэнэ-чилэриигэр лингвистическай остуоруйалары, араас быраабылалары бэйэлэриигэр толкуйдаан онорторбута олус туһалаабыта. Учуутальбыт бука барыбытыгар ийэлии эйэҕэс сыһыаннаах, хас биирдибитин кытта уопсай тылы булара. Оннооҕор, үөрэхтэрин ыарыҥнаах уолаттарбыт нуучча тылын предметигэр сөбүлээн үөрэнэр буолбуттара. Ол иһин нуучча тылын экзаменын кылааһынан бүттүүн ситиһиилэннэх туттарбыппыт. Түмүктүүн истибит дьоллоох түгэни хаһан да умнуом суоҕа.

Литература уруоктарыгар үйэлэри ааспыт, нуучча классиктарын айымныыларыгар көмөлөөх геройдары кытта ол олохо тиийбит курдук саанаанчыбыт. Мин биирдэ үөрэнэр кыргыттарбын – Ньургуйаана Сыромятникованы уонна Ньургуйаана Бараннованы кытта уруок кэннитэн дьиэлэрэ иҥэн, куруутун геройдарбытын ырытаанчыбыт; сороҕор мөккүһэн да ылаанчыбыт. Ол кэмнэр өйбөрсаабар умнуллубаттыы, иҥэн хаалбыттар.

Күүлү учуутальбар, Валентина Степановнаҕа махтальым муҥура суох. Киэн сүбэлиэн, Владивостокка үөрэхэ туттарсан, себүлүүр идэбэр үөрэнэ сылдьыбын. Учуутальым интэрбит чиҥ билиигэ үөрэхтэр, олоклор, киэҥ куурахха дьоҥу кытта алтыһарбар туһалаата. Онон түгэнинэн туһанан, үөрэммит оскуолам үбүлүйдэх сылын кэрдэ, тапталлаах учуутальбар истиҥ махтал тылларын тус бэйэм уонна биирдэ үөрэммит доҕотторум аатыттан тиэрдэбин.

Айсена СИВЦЕВА,
Үөрүк Илин энэргиэтэ сервис уонна экономика университетын 1-кы куурсун устудьуона.

БЛАГОУСТРОЙСТВО! БЛАГОУСТРОЙСТВО! БЛАГОУСТРОЙСТВО!

В связи с годом Благоустройства в республике, ООО "Хатан-Строй" предлагает услуги:

1. Благоустройство частного дома
2. Монтаж системы отопления и все виды сварочных работ.
3. Техническое обслуживание.
4. Подвоз воды (500 руб./м^3) и вывоз фекальных вод (1500 руб./ рейс).
5. Строительство частного дома по договору.
6. Погрузка и вывоз ТБО (1 рейс -2 000 руб.)
7. Электромонтажные работы по договору.
8. Транспортные перевозные услуги по договору.
9. Услуги бульдозера, погрузчика, крана по договору.

Все специалисты имеют большой опыт работы!

На все виды работ гарантия 2 года!

Ждем Вас по адресу: с. Чурапча, ул. Ленина, 34 ("Ус-Кут").

Телефон: 41-516.

БИЛЛЭРИИЛЭР

Дмитрий Николаевич Платонов аатыгар бэриллибит байыаннай билиэт суоҕутүүнэн, дьиэтэ суоҕунан аҕыллар.

***

ОБЪЯВЛЕНИЯ

Капитальнай еремүөнү барбыт, кыраскаламмыт тентовай УАЗ атыылаан. Туруга үчүгэй.

Билсэр тел.: 8-914-229-53-55.

Кылаабынай редактор – **А.А. ЗАХАРОВ.**
Эдиэстэлиир сэкиэтээр, сурук отдела – **А.Н. ЗАХАРОВА.**
Экономика, тыа хаһаайыстыбатын отдела - **А.М. СЛЕПЦОВ.**
Корреспондеснар – **О.В. ЖИРКОВА, С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ.**
Таһаарыы – **Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**
Бэлэтэличчитэр – **С.А. ПАВЛОВ, Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**

Тэриллэн таһаараачылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһук автономнай учреждение. Российскай Федерация Роскомнадзор СР управлениетыгар 2012 с. кулун тутар 15 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №14-0238.

АДАРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Телефоннарбыт:** редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358
E-mail: sanaoloh@mail.ru, **сайт:** sanaoloh.ru

Бэчээккэ сакаас: № 44 (11211)
Кээмэйэ: 1 бэч. лиис
Тираж 1740
Хаһыат сыаната: 10 солк.

Саҥа олох

Автор суруйарыстар ыстатьялара редакция позициятыгар холбоон түбэлэр буолбатах. Суруллубуттар чааллар кырдьаҕастыгар эмиссийа ыытар туһугар сөп түбэлэр.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. **Бэчээккэ бэрилиннэ:** 16 ч 00 м. "Саҥа олох" редакционнай-издательскай холбоһукка 25.04.2016 с. офсетка бэчээттэнэ. **Адаарыыта:** 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Индекса:** 54907. Хаһыат кэдизлаҕэ үстэ: оптуорунньук, чэпиэрэ уонна субуотаҕа тахсар.